

PRILOGA ZVONČKU

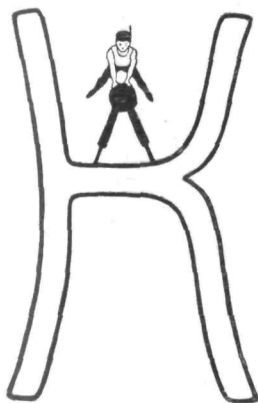

STRIC TINE:

Čitati — dobro, poizkusiti — bolje!

(Dalje.)

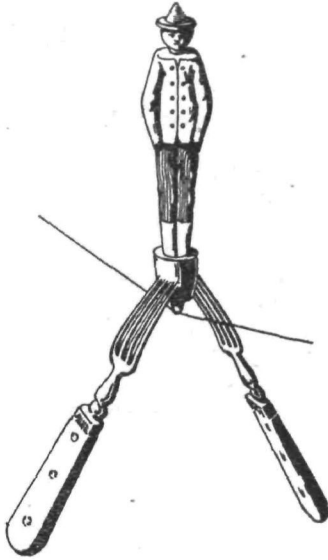
5. Plesalec na vrvi.

do je že videl glumača, ki pleše visoko gori v zraku po napeti vrvi varno, kot bi hodil po trdih tleh? Prav res! Pa ne samo to. Še dedca si naprti, pa ga nese preko ulice z ene strani na drugo. In samokolnico vozi pred seboj in počenja še druge budalosti. Seveda na vrvi! Ne svetujem vam, da bi poizkušali to umetnost. Posebno ne visoko od tal! Cela noga je boljša od zlomljene. Za zabavo si pa lahko naredite možica, ki bo plesal po vrvi namesto vas.

Vzemite prilično 15 cm dolg kos lesa in ga izrezlajte v podobi možica — če znate! Posebno vam priporočam v ta namen suho lipovino ali vrbovino, ki je prav lahka in mehka. Če vam naredi sestra za možica obleko, tu i prav. Na vsak način potrebno pa to ni. Tam, kjer bi moral imeti možic škornje, mu nataknite zamašek iz probkovine tako, da gleda konec prišiljenega lesa skozi njega. Sedaj zataknite v zamašek še dvoje vilic, kakor vidite na 10 sliki, in možic je pripravljen za svoj vzvišeni poklic. Treba je samo, da napnete preko sobe primerno vrvco in postavite možica z nogama na njo. V ravnotežju se obdrži kar sam. Lahko ga izpustite. Tudi se zapelje po vrvci dalje, če jo držite poševno napeto.

Že prej sem omenil, da je možic lahko oblečen. Kdor se upa, naj naredi možica, ki stoji na eni nogi. Namesto vilic mu damo v roke navzdol zakrivljeno žico, ki nosi na obeh koncih kroglico gline. Žica pa mora biti v rokah pritrjena toliko, da se ne more sukati. Pripominjam, da morata biti

Slika 10.

kroglici nižje od stopala one noge, ki možic stoji na njej (sl. 11.).

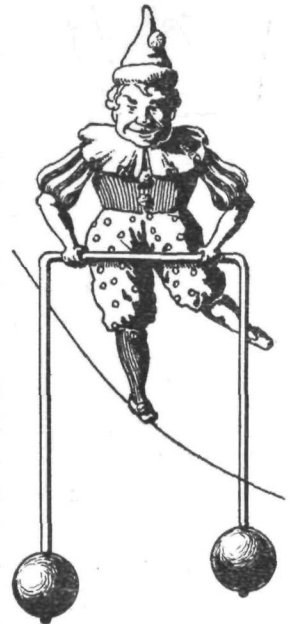
Ko sem vam pripovedoval o možicu vstajaču, sem omenil težišče. Ono je sicer vzrok, da se često kaj prevrne, kar bi naj stalo pokonci. V našem poizkusu pa pomaga, da stoji plesalec na tanki vrvci. Zakaj? Možic je iz lahke tvarine. Ko zapičimo v zamašek vilice, se pomakne težišče globoko proti ročajema tako, da je pod točko, ki je v njej podprt plesalec. Če nagnemo možica na stran, smo pomaknili s tem težišče višje. Rekel sem vam pa, da hoče biti težišče vedno na najnižjem mestu. Zato zavrti možica nazaj in ga drži na vrvci v ravnotežju. Prav tako je z možicem, ki smo mu dali v roke žico s kroglicama. Zato morata biti kroglici iz kake težke snovi in pritrjeni precej globoko pod podporno točko.

6. Tehtnica.

Mera in vaga v nebesa pomaga, pravi narodno reklo. Zato bi vas rad seznanil z merjenjem in s tehtanjem. Zato vam zdajpazdaj govorim o centimetrih in zato vam danes popišem tehtnico, ki bo tako natančna, da bo visoko nadkrilila vse mostne, mesarske, kramarske in druge tehtnice. Ampak posluh, pa odprto glavo in spretnost v dlani!

Tehtnici najprej stojalo. Če imate na razpolago oster nož in kakršnokoli žago, izdelajte stojalo iz lesa. Poiščite kje kos 2 do 3 cm debele deske in jo prirežite tako, da dobite prilično 15 cm dolg in prav tako širok podstavek. Zatem vzemite drugo deščico, ki bodi n. pr. 2 cm debela, 4 cm široka in 25 do 30 cm dolga. Vanjo zažagajte 1 cm široko in 15 cm dolgo režo, pa jo pritrдите s celim koncem sredi podstavka. Na vsako ročico zgornjega konca pribijte še z majhnimi žrebljici po 1 cm širok in dolg košček ploščevine, ki vam jo drage volje da vsak klepar. Pa imamo stojalo za tehtnico (sl. 12). Kdor se ne upa zgraditi takega stojala, ta uporabi namesto njega navadno steklenico zelenko, ki je bila v njej slatina.

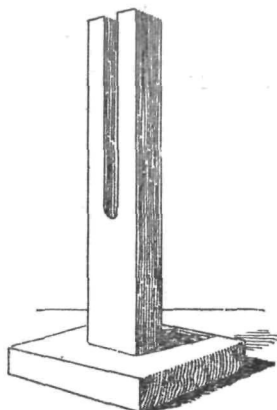
In sedaj prečko. Odrežite od probkovega zamaška tri po 1 cm debela kolesca, pa jih nataknite na veliko pletilko. Prvo bodi na sredi, drugi dve pa na vsakem koncu pletilke. V srednje kolesce zapičite nato na vsako stran pletilke po eno šivanko s konico navzdol, da gledata konici prilično pol

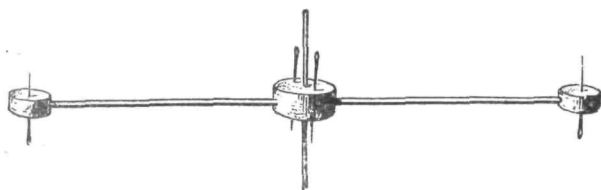
Slika 11.

centimetra iz spodnje zamaškove ploskve. V skončna zamaška zabodite po eno šivanko, pa tako, da se vidi spodaj kakih 6 mm dolg kos šivanke z ušescem. V srednje kolesce zabodite še drugo pletilko, ki služi namesto jezička in za uravnavanje tehtnice. Prečka je pripravljena (sl. 13).

Skledice izrežite kar iz lepenke. Popolnoma enaki morata biti, pa izrezani iz istega kosa, da je njih teža kolikor moči enaka. Vsako skledico obesite najprej na tri konce tankega sukanca, ki jih na določenem mestu zvežete. En kos sukanca bodi toliko daljši, da se da vpeljati v šivankino ušesce koncem prečke, kjer ga privežete. Položite prečko na stojalo. Ne! Na mesti, kjer se morata dotikati konici srednjih dveh šivank ploščevinastih koscev, postavite še prej žrebljič in rahlo udarite s kladivom po njem. Na ploščevini se pokaže plitva jamica. A ne naredite mi luknje! Sedaj položite prečko na stojalo, in tehtnica je gotova (sl. 14). Pri-pominjam pa, da morate srednji zamašek premikati toliko časa, da je prečka popolnoma v ravnotežju.

Slika 12.

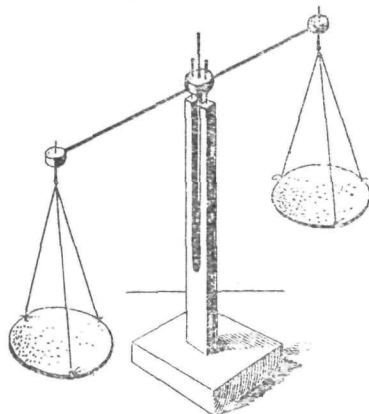

Slika 13.

Čimbolj je občutljiva tehtnica, temveč časa se ne umiri prečka, če ste jo potisnili iz ravnotežja. Občutljivost uravnate lahko s pokončno pletilko. Najobčutljivejša je tehtnica, če je spodnji del pletilke prav malo daljši od zgornjega. Če pomaknemo pletilko na-

vzdol, smo s tem tehtnici pomanjšali občutljivost. Prečka se kmalu umiri. Ali veste, zakaj? No, pa razmišljajte nekoliko o težišču! Zato tudi ne sme biti zgornji konec pletilke daljši od spodnjega. Sicer bi se prekopicnila prečka na drugo stran. Kdor ni naredil lesenega stojala, ta naj postavi prečko na steklenico. Šivanki morata biti seveda toliko oddaljeni, da stojita na stekleničnem robu. Jeziček se premika v steklenici.

A kaj nam tehtnica brez uteži! Le potrpljenje. Izposodite si srebrno krono, pa jo položite v eno skledico. V drugo položite zvitek žice. Zdaj odščipnite od žice toliko, da jo spravite s krono v natančno ravnotežje. Če nato zravnate žico, pa jo razrežete v pet enakih delov, tehta vsak del en gram, zakaj srebrna krona tehta ravno pet gramov. Ker bi bile take uteži nepripravne, poizkusite zviti posamezne žične kosce s kleščami v lepe zvitke s pentljo

Slika 14.

Slika 15.

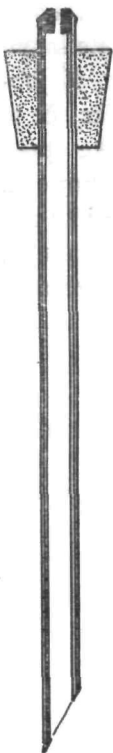
pri vrhu (sl. 15). Na podoben način si pripravite iz tanjše žice uteži za desetine gramov — decigrame, če razrežete žico, ki tehta en gram v deset enakih delov. Kako bi si naredili deka-grame? Prihodnjič poizkusimo morebiti s tehtnico kaj zanimivega. Za danes dovolj o njej.

7. Vodomet na mizi.

Velika mesta in bogati gradovi imajo krasne nasade, polne lepega drevja in pisanih cvetk. Med zelenjem in cvetjem se vijejo snežnobeke stezice. Tupatam se skriva med grmičjem mramornat kip. V senčnih kotih so mizice in klopi. Na odprtem prostoru pa vidimo često v tleh vzdano velikansko skledo. Sredi sklede je kup z mahom poraslega kamenja ali školjk, ali pa stoji tam kamenit dedec z ribo v roki. In iz kamenja ali iz ribe brizga curek srebrnočiste vode visoko v zrak, pa pada in se zbira v tisti skledi, ki ni skleda. To je vodomet. Ne rečem, da bi si naredili kaj takega. A za igračo si lahko naredite vodomet, ki ga postavite kar na mizo.

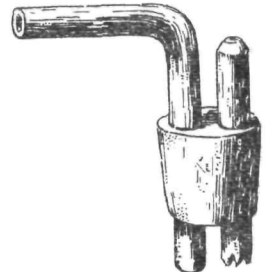
Slika 16.

Slika 17.

Vzemite precej veliko steklenico in nalijte vanjo toliko vode, da ostane zgornja tretjina prazna. Steklenico zamašite nato s prevrtanim zamaškom, skozi zamašek pa vtaknite tanko cev iz bezgovine tako, da sega do tal (sl. 16). Zamašek mora ob stekleničnem vratu in ob cevi zapirati neprodušno. Cev bodi na spodnjem koncu poševno prirezana, da se na stekleničnem dnu ne zamaši. Na zgornjem koncu zamašite cev s pečatnim voskom in prevrtajte skozi zamašek z razgreto pletilko drobno luknjico, kakor kaže prerez na 17. sliki. Če pihnete zdaj skozi cev v steklenico in se hitro odmaknete, brizgne iz luknjice curek vode v zrak. Čim močnejše ste pihnili, toliko višje šine voda in toliko dalje traja brizganje. Curek pa se boljbolj krajša in na posled preneha popolnoma.

Prav lepo se pokaže vodomet, če vzamete veliko skledo, postavite steklenico vanjo in jo obložite s kamenjem in peskom, da je vsa priprava skrita do vrha cevi. Mnogo močnejši vodomet dobimo, če vtaknemo v zamašek poleg prve cevi še drugo, ki sega le malo v steklenico in se ne dotika vode. Drugo cev zvežemo s koščkom kavčukove cevi, kakršno uporabljajo kolesarji pri sesalkah. Še bolj enostavna je primerno ukrivljena bezgova cev (sl. 18). Če pihamo skozi drugo cev v steklenico, dobimo močan vo-

Slika 18.

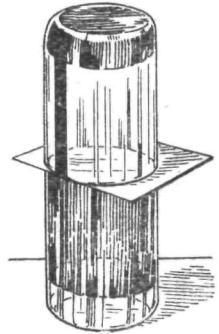
domet, ki brizga toliko časa, dokler je kaj sape v pljučih. Kaj pa, ko bi zvezali drugo cev s kolesarsko sesalko? O tem razmišljajte sami!

Ali bi znali pojasniti poizkus o vodometu? Čakajte, pomorem vam. Zrak se da sicer prav rad stisniti. Ko pa preneha pritisk, se zopet raztegne. Če pihnemo v steklenico, zgostimo v njej zrak. Ko nehajo, se hoče zrak zopet raztegniti. Ker pa nima izhoda, pritiska na vodo in jo požene po cevi iz steklenice.

8. Vino in voda.

Opisal sem vam poizkus o ognjeniku, ki ni ognjenik. Bog ve, če ste ga naredili in če se vam je posrečil. Na onem mestu sem tudi povedal, da se ob zadostno spretnem ravnanju ne zmešata vino in voda. Danes vam pokažem poizkus, ki se bo zdel gledalcem pravo čarovništvo.

Za poizkus si izposodite dve enako veliki kupici z brušenim robom. V prvo kupico nalijte vode, v drugo pa temnordečega vina. Kupici napolnite prav do vrha. Položite na ono kupico, ki je v njej voda, list močnega papirja, pa ga pritisnite z dlanjo leve roke. Če nato z desnico hitro prekucnete kupico v zraku in odmaknete levico, vidite, da voda ne izteče iz kupice. Prepričan sem, da veste, kaj je vzrok temu. Če pa kdo ne ve, pa naj vpraša v šoli. Jaz nimam sedaj časa za razkladanje. Končati moramo poizkus. Postavite torej prevrnjeno kupico na ono, ki je vino v njej, pa tako, da leži rob ob robu. Sedaj naredite strašno učen obraz, pa recite gledalcem, da morata na vašo besedo vino in voda menjati prostor. Vino mora v zgornjo, voda v spodnjo kupico, ne da bi v tem premaknili obe posodi. In to ni baš težko. Primite zgornjo kupico, da se ne premakne, in potegnite papir toliko na stran, da se naredi na kraju med vinom in vodo ozka špranja. In glej! Vino se dviga v lepo rdeči progji v zgornji kozarec. V nekoliko minutah se pokaže vrhu vode plast vina in — čudno! — v spodnjem kozarcu je pod vinom prav toliko vode (sl. 19). Selitev traja tako dolgo, da je zgoraj samo vino, spodaj pa samo voda in — klanjam se, gospoda! Hvala za pozornost!

Slika 19.

(Dalje.)

V spominsko knjigo.

*Drevo poglej:
pomlad iz vej
nam kliče cvetje.*

*Cvet odleti
in sad zori
nam na poletje.*

*Jesenski hlad
nam vrže sad
v naročje z veje.*

*Pozimski čas,
ko brije mraz,
život nam greje . . .*

*Glej, vse nas dni
drevo uči,
a mi razumno*

*v dan dela vroč
trpeč, pojoč
naprej pogumno!*

Fran Žgur.